

Karol Świtaj¹

ORCID ID: 0000-0002-4200-6449

GŁOSA DO UCHWAŁY SĄDU NAJWYŻSZEGO Z DNIA 6 PAŹDZIERNIKA 2022 R., III CZP 112/22²

ABSTRACT

Gloss to the resolution of the Polish Supreme Court of October 6, 2022, case file no. III CZP 112/22³

The thesis of the voted resolution reads: **An in-court decision is a non-existent decision when the signature has been placed only under the entire document comprising the sentence and the principal reasons for the decision (Article 357 § 5 of the Code of Civil Procedure).**

The article is an approving gloss to the Supreme Court resolution of October 6, 2022, case file no. III CZP 112/22⁴, which once again analyses the problem of non-existent judgements (*sententia non existens*). The discussed resolution, although its sentence is a part of the established and grounded line of rulings of the Supreme Court, in its grounds undertakes consideration of a new issue, so far very rarely discussed in the civil procedural law literature and not analyzed in the jurisprudence. In fact, it focuses on the institution of “fundamental reasons for decision” referred to in Article 357 § 5 of the Polish Code of Civil Procedure, and in particular on the impact of the method of its use on the existence of the issued judgment.

¹ Radca prawny, doktor nauk prawnych, autor publikacji z zakresu cywilnego, prawa procesowego oraz prawa turystyki.

² Biul. SN 2022 nr 10.

³ The Polish Supreme Court Bulletin from 2022, no. 10.

⁴ *Ibidem*.

In the grounds for the resolution commented upon, it was correctly pointed out that the abovementioned institution constitutes a separate procedural activity from the drafting of the sentence and grounds for the decision. At the same time, it was noticed that it has not been, in fact, precisely regulated, which, on the one hand, may create difficulties in its practical use by courts, and, on the other hand, it does not allow for applying to it per analogiam regulations regarding the drafting of justifications. The above considerations have led the Polish Supreme Court to two important conclusions.

The first point is that if the principal reasons for a judgment are formulated in writing by the court giving the judgment in question as a separate element of the judgment – linguistically and graphically distinct from the sentence – then the signatures of both the sentence and the principal reasons are required. The absence of both of these signatures, as stated in the resolution, results in the judgment not existing (*sententia non existens*). This conclusion, as rightly pointed out, follows directly from the language of the regulations of the Polish Code of Civil Procedure which regulates both the drafting of judgments and the performance of litigation actions.

The second important conclusion formulated by the Polish Supreme Court in the commented resolution comes from the conclusion that both the provisions regulating the content of the sentence and the provision of Article 357 § 5 of the Polish Code of Civil Procedure, which refers to the ‘principal reasons for the decision’, do not exclude the possibility of both elements forming a compact whole. Therefore, the Court assumed that if the sentence of the judgment is connected, combined with the fundamental reasons for its issuance into a single complete unit, including linguistically and graphically, these actions, as it were, “unite” in such a way that the judge’s signature at the end of such a document does not render it non-existent. The judgment issued in such a way complies with all the requirements set out in the regulations, it is an existing judgment.

The resolution commented upon deserves full approbation. However, a certain dissatisfaction is left by the fact that the essence of the correct considerations of the Polish Supreme Court contained in its justification was not reflected in the operative part of the resolution, as a result of which its influence on the jurisprudence practice may turn out to be insignificant.

Keywords: non-existent judgment, decision, sentence, principal reasons for the judgment, grounds

Słowa kluczowe: orzeczenie nieistniejące, postanowienie, sentencja, zasadnicze powody rozstrzygnięcia, uzasadnienie

Teza głosowanej uchwały brzmi: **Postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy podpis został złożony wyłącznie pod całym dokumentem obejmującym sentencję i zasadnicze powody rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 k.p.c.).**

1. Wprowadzenie

Głosowana uchwała zasługuje na uwagę z dwóch zasadniczych przyczyn. Po pierwsze z uwagi na to, że Sąd Najwyższy po raz kolejny pochylił się w niej nad problematyką orzeczeń nieistniejących (*sententia non existens*), wskazując tym samym, iż nadal

pozostaje ona aktualna⁵. Porusza bowiem po raz kolejny zagadnienie wielokrotnie dotychczas analizowane zarówno w judykaturze, jak i wypowiedziach przedstawicieli doktryny cywilnego prawa procesowego. Problematyka orzeczeń nieistniejących była bowiem szeroko omawiana zarówno przez przedstawicieli doktryny cywilnego prawa procesowego, jak również w orzecznictwie⁶. Bogactwo tych wypowiedzi wyraża się tak w ilości opracowań dotyczących tego zagadnienia, jak i we wszechstronności analizy tego problemu. Szczególnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jak już zasygnalizowano, kwestia ta była wielokrotnie przedmiotem rozważań z uwagi na liczne wątpliwości pojawiające się w toku rozpoznawania spraw lub przedstawianych pytań prawnych⁷. Stąd też w pewnym sensie mogą dziwić wątpliwości prawne, które w przedmiotowej kwestii powziął Sąd Okręgowy w Słupsku, z drugiej zaś decyzja Sądu Najwyższego o podjęciu uchwały w tak obszernie już przeanalizowanej materii. Nic jednak bardziej mylnego. Analiza skutków uchybienia obowiązкови opatrzenia odrębnym podpisem sędziego zarówno sentencji, jak i zasadniczych motywów postanowienia wydanego na posiedzeniu niejawnym, choć mieści się w ramach problematyki *sententia non existens*, równocześnie pozwala Sądowi Najwyższemu na poczynienie uwag dotyczących kwestii, która dopiero wymaga szerszej dyskusji i uwagi.

Powyższe spostrzeżenie naprowadza na drugą, a w ocenie autora zasadniczą przyczynę, dla której pochylenie się przede wszystkim nad argumentacją sformułowaną w uzasadnieniu głosowanej uchwały ma bardzo istotne znaczenie praktyczne. Zawarte zostały tam bowiem wskazania w kwestii prawidłowego zamieszczania w orzeczeniu zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, o których mowa w art. 357 § 5 k.p.c., oraz konstrukcji sentencji orzeczenia. To właśnie to zagadnienie wydaje się stanowić główny przedmiot rozważań Sądu Najwyższego w analizowanej uchwale, mimo że nie znalazło ono odzwierciedlenia w treści jej sentencji, ze szkodą, w ocenie autora, dla praktyki orzeczniczej. Jest to bowiem jedna z pierwszych wypowiedzi Sądu Najwyższego

⁵ W przedmiotowej kwestii Sąd Najwyższy wypowiadał się m.in. w: orzeczeniu z dnia 6 listopada 1953 r., I C 1449/53, NP 1956, nr 1, s. 126; orzeczeniu z dnia 16 maja 1974 r., II CR 53/74, „Prawo i Życie” 1974, nr 39, s. 14; uchwale z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 68/84, OSNC 1985, nr 8, poz. 107; uchwale z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25; postanowieniu z dnia 7 lutego 2003 r., III CZP 94/02, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2003, nr 6, poz. 32; uchwale z dnia 10 lipca 2015 r., III CZP 44/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 72; postanowieniu z dnia 25 listopada 2015 r., II CZ 79/15, LEX nr 1948880; postanowieniu z dnia 31 sierpnia 2018 r., I CSK 300/18, OSP 2019, nr 4, poz. 34.

⁶ Zob. K. Markiewicz, *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Rejent” 2002, nr 11, s. 92 i n.; A. Marciniak, *Problem „sententia non existens” w polskiej literaturze prawa procesowego cywilnego*, [w:] *Scritti in onore di Elio Fazzalari*, t. II, Milano 1993, s. 278; Ł. Błaszczak, *Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007, s. 18; E. Gapska, *Ewolucja koncepcji orzeczeń prawnie nieistniejących w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009, s. 351 i n.; K. Korzan, *Wyroki nieistniejące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1976, nr 7, s. 195 i przywołane w tych publikacjach orzecznictwo.

⁷ Zob. uchwała SN z dnia 17 października 1978 r., III CZP 62/78, OSNC 1979, nr 5, poz. 88; uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25; uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 17; uchwała SN z dnia 16 listopada 2021 r., I DO 13/21, LEX nr 3259129.

poruszająca w sposób szerszy zasygnalizowaną problematykę, która nie doczekała się dotychczas rozbudowanego omówienia w judykaturze i literaturze⁸.

W świetle powyższych argumentów niezbędne jest dokonanie szerszej analizy przedmiotowej uchwały. Zasluguje ona bowiem na uwagę i aprobatę z tej właśnie przyczyny, że Sąd Najwyższy, rozważając przedstawione zagadnienie, nie ograniczył się do powielenia ugruntowanego stanowiska, lecz równocześnie podjął próbę wskazania prawidłowego stosowania normy art. 357 § 5 k.p.c., które to dotychczas budziło wątpliwości.

2. Problematyka *sententia non existens*

Nie wchodząc w szczegółową analizę zagadnienia orzeczeń nieistniejących, gdyż, z jednej strony, nie jest to możliwe w ramach glosy, z drugiej zaś, problematyka ta stanowi jedynie kanwę dla zasadniczych rozważań Sądu Najwyższego, trzeba jednak wskazać główne grupy zagadnień poruszane w toku jego analizy problematyki orzeczeń nieistniejących. Jest to bowiem niezbędne do zrozumienia oraz odniesienia się do argumentacji Sądu Najwyższego sformułowanej w przedmiotowej uchwale.

Pierwsza z nich obejmuje wypadki, gdy w obrocie prawnym zaczynał funkcjonować dokument mający uchodzić za wyrok sądowy, mimo że żaden sąd takiego rozstrzygnięcia nie wydał⁹. Jest tu zatem mowa o sytuacjach, w których mamy do czynienia z dokumentem jedynie pozorującym wyrok sądu. Kolejną grupę zagadnień analizowanych w doktrynie oraz judykaturze w ramach problematyki wyroków nieistniejących stanowiły przypadki wydania takich orzeczeń dotkniętych wadami o charakterze formalnym. Dotyczy ona wyroków niespełniających wymagań ustawowych przewidzianych w art. 325 k.p.c., jak również obarczonych brakiem wymaganych podpisów sędziów lub ławników stosownie do brzmienia art. 324 § 3 k.p.c.¹⁰ Ostatniej z wymienionych wadliwości „formalnych” wyroków orzecznictwo Sądu Najwyższego poświęciło szczególnie wiele uwagi¹¹. Także w ostatnim czasie sąd ten pochylił się nad tym problemem, stwierdzając w postanowieniu z dnia 18 sierpnia 2020 r., I DSP 1/20¹², że podpisanie sentencji postanowienia wraz z jego uzasadnieniem jako jednej czynności procesowej, przy braku podpisania samej sentencji postanowienia, uzasadnia wnioszek, że postanowienie sądu jest nieistniejące.

⁸ Zob. postanowienie SN z dnia 28 stycznia 2021 r., V CZ 69/20, LEX nr 3115615; J. Gudowski, *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Tom III*, Warszawa 2020, s. 258 i n.

⁹ A. Miączyński, *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1972/53, s. 55; K. Piasecki, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 1–505¹⁴*, red. K. Piasecki, t. I, Warszawa 2006, s. 1225–1227.

¹⁰ Zob. orzeczenie SN z dnia 6 listopada 1953 r., I C 1449/53, NP 1956, nr 1, s. 126; orzeczenie SN z dnia 16 maja 1974 r., II CR 53/74, „Prawo i Życie” 1974, nr 39, s. 14; T. Zembrzusi, *Nieistnienie orzeczenia a nieważność postępowania. Glosa do postanowienia SN z dnia 31 sierpnia 2018 r.*, I CSK 300/18, OSP 2019, nr 4, s. 34.

¹¹ Zob. m.in. uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25; uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 17; postanowienie SN z dnia 8 maja 2013 r., I CZ 21/13, LEX nr 1353092; postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 2020 r., I DSP 1/20, LEX nr 3042295.

¹² LEX nr 3042295.

W ramach ostatniego z wymienionych zagadnień analizowano skutki nieprawidłowości wyroku wynikające z tego, że nie został on prawidłowo ogłoszony, jak również gdy co prawda do skutecznego ogłoszenia doszło, lecz wyrok jako taki nie został w ogóle sporządzony na piśmie¹³. W tej kwestii przedstawiciele doktryny cywilnego prawa procesowego oraz orzecznictwo zgodnie przyjęli, że warunkiem istnienia w obrocie prawnym wyroku jako dokumentu procesowego jest sporządzenie go na piśmie, a następnie publiczne ogłoszenie¹⁴.

3. Stan faktyczny

Głosowana uchwała została podjęta na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Słupsku na tle rozpoznawanego zażalenia na postanowienie w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia roszczenia. Sąd odwoławczy, rozpoznając wniesiony środek zaskarżenia, stwierdził, że kwestionowane rozstrzygnięcie zostało sporządzone w ten sposób, iż po spisaniu sentencji zostały odrębnie spisane i graficznie wydodrębnione zasadnicze powody rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 k.p.c.), a podpis sędziego został złożony jedynie na końcu całego dwustronnego dokumentu, tj. bez odrębnego podpisu pod sentencją postanowienia. To zaś nasunęło wątpliwość, czy takie orzeczenie w rzeczywistości istnieje.

4. Komentarz do uchwały

Należy w całej rozciągłości zgodzić się ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w głosowanej uchwale, iż postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym jest orzeczeniem nieistniejącym w sytuacji, gdy podpis został złożony wyłącznie pod całym dokumentem obejmującym sentencję oraz zasadnicze powody rozstrzygnięcia i – co niezmiernie istotne i trafnie zasygnalizowane w uzasadnieniu – nie zostały one włączone w treść sentencji np. poprzez napisanie ich w jednym ciągu po słowach „z uwagi na”, „albowiem”. Jest ono bowiem „kontynuacją” poglądu utrwalonego w orzecznictwie Sądu Najwyższego, iż w przypadku wydania postanowienia, gdzie w jednym dokumencie zaraz po sentencji spisane jest uzasadnienie, brak podpisu sentencji i ograniczenie się do podpisania uzasadnienia skutkuje nieistnieniem postanowienia¹⁵.

¹³ Zob. uchwała SN z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 68/84, OSNC 1985, nr 8, poz. 107; uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25; uchwała SN z dnia 10 lipca 2015 r., III CZP 44/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 72.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 17 listopada 2005 r., I CK 298/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 152; T. Ereciński, *Dopuszczalność apelacji ze względu na istnienie orzeczenia, jego rodzaj i termin*, [w:] *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2020.

¹⁵ Uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003 nr 2, poz. 17; postanowienie SN z dnia 7 lutego 2003 r., III CZP 94/02, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2003, nr 6, poz. 32; postanowienie SN

Przed wszystkim należy jednak zauważyć, że to zasygnalizowana wyżej kwestia, a mianowicie sposób „zamieszczenia” zasadniczych powodów rozstrzygnięcia w wydawanym przez sąd orzeczeniu ma kluczowe znaczenie. Zasadnie dostrzeżono przy tym, iż nie jest możliwe zrównanie uzasadnienia postanowienia z zasadniczymi motywami, o których mowa w art. 357 § 5 k.p.c.¹⁶ Przepisy k.p.c. nie zawierają bowiem żadnej regulacji normującej sposób ich sporządzania tak co do formy, jak i co do treści, porzyszczając na stwierdzeniu, że „mogą” one zostać „zwięźle wskazane” przy wydawaniu postanowienia (art. 357 § 5 k.p.c.). Nie ma zatem podstaw do odpowiedniego stosowania do zasadniczych motywów przepisów o uzasadnieniu (art. 327¹ k.p.c., art. 328 k.p.c.) nawet w drodze analogii. Za przyjęciem tego stanowiska przemawia nie tylko brak stosownego odesłania ustawowego w tej materii, lecz przede wszystkim przyjęta przez ustawodawcę konstrukcja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, w której jednoznacznie odróżniono uzasadnienie oraz zasadnicze motywy rozstrzygnięcia jako odrębne pojęcia i czynności. Ustawodawca konsekwentnie posługuje się nimi odrębnie i ich nie utożsamia. Pogląd ten został wprost wyrażony w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20¹⁷, w którym stwierdzono, iż konstrukcja przepisów regulujących postępowanie cywilne, mimo wprowadzanych w nim zmian, konsekwentnie wskazuje na zróżnicowanie pojęć „zasadnicze powody rozstrzygnięcia” i „uzasadnienie”.

W uzasadnieniu głosowanej uchwały trafnie zauważono również, iż choć brzmienie art. 357 § 5 k.p.c. wskazuje na istnienie bliskiej korelacji czasowej między sentencją a zasadniczymi powodami rozstrzygnięcia, skoro mają one zostać przedstawione „przy nim”, tj. przy sentencji, to równocześnie oznacza, że jest to odrębna czynność procesowa i jako taka wymaga co do zasady opatrzenia oddzielnym podpisem. Dlatego też przyjęto, że postanowienie, które obejmuje wyodrębnione językowo i graficznie sentencję oraz zasadnicze motywy jej wydania, wymaga odrębnego złożenia podpisu tak pod sentencją, jak i pod zasadniczymi motywami, aby mogło zostać uznane za istniejące.

Równocześnie, jak już zasygnalizowano, Sąd Najwyższy w analizowanej uchwale nie wykluczył możliwości, aby „ostatecznie” zarówno sentencja postanowienia, jak i zasadnicze motywy jego wydania zostały opatrzone jednym podpisem, a takie orzeczenie mogło zostać uznane za skutecznie istniejące. Wypowiadając się w tej materii, Sąd Najwyższy powrócił w swej analizie z jednej strony do braku szczegółowej regulacji sposobu sporządzania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia, o których mowa w art. 357 § 5 k.p.c., z drugiej zaś do otwartego charakteru regulacji konstrukcji sentencji postanowienia zawartej w art. 325 k.p.c. Trafnie zauważył przy tym, że brzmienie art. 325 k.p.c., wskazując obligatoryjne elementy sentencji, nie wyklucza możliwości umieszczenia w niej także motywów jego wydania. Także konstrukcja normy art. 357 § 5 k.p.c. z uwagi na posłużenie się w niej sformułowaniem „przy nim” przemawia za możliwością powiązania treści sentencji z zasadniczymi powodami jej wydania. W konsekwencji Sąd

z dnia 18 sierpnia 2020 r., I DSP 1/20, LEX nr 3042295. Zob. także uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001 nr 2, poz. 25.

¹⁶ Zob. uchwała SN z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20; OSNC 2021 nr 12, poz. 80, s. 17.

¹⁷ OSNC 2021 nr 12, poz. 80, s. 17.

Najwyższy trafnie przyjął, iż jeżeli sentencja postanowienia jest powiązana z zasadniczymi motywami w ten sposób, że stanowią one jedną spójną językowo, logicznie i graficznie całość, dopuszczalne jest opatrzenie całości tylko jednym podpisem. Tak wydane orzeczenie będzie spełniało określone przepisami Kodeksu postępowania cywilnego wymagania tak co do formy, jak i co do treści, a zatem będzie orzeczeniem istniejącym.

5. Wnioski

Przywołane wyżej wywody Sądu Najwyższego zawarte w uzasadnieniu głosowanej uchwały są oczywiście wręcz trafne zarówno w odniesieniu do problematyki *sententia non existens*, jak również w przedmiocie prawidłowego zamieszczania zasadniczych motywów rozstrzygnięcia w wydawanym orzeczeniu. Poruszono w nich zatem bardzo ważkie z praktycznego punktu widzenia zagadnienie, wskazując sądom powszechnym właściwą praktykę sporządzania orzeczeń mających obejmować zasadnicze motywy ich wydania. Z tej właśnie przyczyny, choć głosowana uchwała, jak wskazano, zasługuje na pełną aprobatę, jej lektura pozostawia pewien niedosyt poprzez to, że istota rozważanego zagadnienia nie została wprost wyrażona w jej sentencji. Zagadnienie orzeczeń nieistniejących stanowiło bowiem w ocenie autora jedynie tło dla wypowiedzi w powyższej kwestii, które, jak zasygnalizowano na wstępie, nie doczekało się dotychczas szerszych wypowiedzi przedstawicieli doktryny oraz orzecznictwa¹⁸. Dlatego uchwała wymaga lektury jako całość. Jedynie wówczas, z praktycznego punktu widzenia, w orzecznictwie sądów powszechnych nie tylko możliwe będzie unikanie wydawania orzeczeń nieistniejących, lecz także prawidłowe wykorzystywanie możliwości związłego przedstawiania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia przy wydawaniu postanowień.

¹⁸ Zob. M. Dziurda, *Termin do wniesienia zażalenia w razie związłego wskazania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia* (art. 357 § 5 KPC), „Monitor Prawniczy” 2021, nr 23, s. 1274 i n.; G. Kamiński, *Różnice w uzasadnianiu postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym na zasadach ogólnych i w postępowaniu egzekucyjnym*, PPE 2021, nr 3; J. Derlatka, *Problem braku uzasadnienia niezaskarżalnego postanowienia o oddaleniu skargi na czynności komornika sądowego*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 13, s. 702 i n.; K. Flaga-Gieruszyńska, A. Zieliński, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 11, Warszawa 2022, komentarz do art. 357 k.p.c.

Bibliografia

Literatura

- Błaszczak Ł., *Orzeczenia nieistniejące (sententia non existens) w sądowym postępowaniu cywilnym*, [w:] *Wokół problematyki orzeczeń*, red. Ł. Błaszczak, Toruń 2007.
- Derlatka J., *Problem braku uzasadnienia niezaskarżalnego postanowienia o oddaleniu skargi na czynności komornika sądowego*, „Monitor Prawniczy” 2017, nr 13.
- Dziurda M., *Termin do wniesienia zażalenia w razie zwięzłego wskazania zasadniczych powodów rozstrzygnięcia (art. 357 § 5 KPC)*, „Monitor Prawniczy” 2021, nr 23.
- Ereciński T., *Dopuszczalność apelacji ze względu na istnienie orzeczenia, jego rodzaj i termin*, [w:] *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, T. Ereciński, Warszawa 2020.
- Flaga-Gieruszyńska K., Zieliński A., *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, wyd. 11, Warszawa 2022.
- Gapska E., *Ewolucja koncepcji orzeczeń prawnie nieistniejących w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Ewolucja polskiego postępowania cywilnego wobec przemian politycznych, społecznych i gospodarczych. Materiały konferencyjne Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Postępowania Cywilnego. Szczecin–Niechorze 28–30.09.2007 r.*, red. H. Dolecki, K. Flaga-Gieruszyńska, Warszawa 2009.
- Gudowski J., *Kodeks postępowania cywilnego. Orzecznictwo. Piśmiennictwo. Tom III*, Warszawa 2020.
- Korzan K., *Wyroki nieistniejące*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1976, nr 7.
- Miączyński A., *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1972, nr 53.
- Marciniak A., *Problem „sententia non existens” w polskiej literaturze prawa procesowego cywilnego*, [w:] *Scritti in onore di Elio Fazzalari*, t. II, Milano 1993.
- Markiewicz K., *Problem sententia non existens na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Rejent” 2002, nr 11.
- Miączyński A., *Faktyczne i prawne istnienie orzeczenia w sądowym postępowaniu cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1972, nr 53.
- Piasecki K., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego Komentarz do art. 1–505¹⁴*, red. K. Piasecki, t. I, Warszawa 2006.
- Zembrzusi T., *Nieistnienie orzeczenia a nieważność postępowania. Glosa do postanowienia SN z dnia 31 sierpnia 2018 r., I CSK 300/18, OSP 2019, nr 4.*

Orzecznictwo

- Orzeczenie SN z dnia 6 listopada 1953 r., I C 1449/53, NP 1956, nr 1.
- Orzeczenie SN z dnia 16 maja 1974 r., II CR 53/74, PiŻ 1974, nr 39.
- Uchwała SN z dnia 17 października 1978 r., III CZP 62/78, OSNC 1979, nr 5, poz. 88.
- Uchwała SN z dnia 27 listopada 1984 r., III CZP 68/84, OSNC 1985, nr 8, poz. 107.
- Uchwała SN z dnia 26 września 2000 r., III CZP 29/00, OSNC 2001, nr 2, poz. 25.
- Uchwała SN z dnia 13 marca 2002 r., III CZP 12/02, OSNC 2003, nr 2, poz. 17.

- Uchwała SN z dnia 10 lipca 2015 r., III CZP 44/15, OSNC 2016, nr 6, poz. 72.
Uchwała SN z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20; OSNC 2021 nr 12, poz. 80, s. 17.
Uchwała SN z dnia 16 listopada 2021 r., I DO 13/21, LEX nr 3259129.
Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2003 r., III CZP 94/02, „Prokuratura i Prawo” – wkł. 2003, nr 6, poz. 32.
Postanowienie SN z dnia 17 listopada 2005 r., I CK 298/05, OSNC 2006, nr 9, poz. 152.
Postanowienie SN z dnia 8 maja 2013 r., I CZ 21/13, LEX nr 1353092.
Postanowienie SN z dnia 25 listopada 2015 r., II CZ 79/15, LEX nr 1948880.
Postanowienie SN z dnia 31 sierpnia 2018 r., I CSK 300/18, OSP 2019, nr 4, poz. 34.
Postanowienie SN z dnia 18 sierpnia 2020 r., I DSP 1/20, LEX nr 3042295.

